

ТЕХНОЛОГІЇ В ПЕРЕКЛАДІ. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК І ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ БІЗНЕС

Євстратов Юрій

*здобувач третього рівня вищої освіти кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна*

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ ВІД ДЖОРДЖТАУНСЬКОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ НА NMT

Перше задокументоване використання машинного перекладу відбулося в 1954 році в Джорджтаунському університеті. Саме тоді джорджтаунський університет спільно із компанією IBM провели дослід під назвою «Джорджтаунський експеримент». В рамках цього експерименту була проведена демонстрація перекладу за допомогою обчислювальної техніки.

Експеримент проходив під впливом політичних подій того часу, а саме в період холодної війни між США та СРСР, тому мовами перекладу було обрано Англійську та російську. Для перекладу була обрана досить вузька тематика нафтохімічної промисловості. Для демонстрації перекладу були обрані прості речення, наприклад «Обробка підвищує якість нафти», «Командир отримує відомості по телеграфу». Експеримент був визнаний успішним та давалися оптимістичні прогнози стосовно масово впровадження та використання машинного перекладу на наступні п'ять років після проведення експерименту. Проте далі виникли труднощі які ще досі повністю не подолані [1, 294-295].

Лаура Ребека Штайгельбауер визначає автоматичний переклад, як переклад створений за допомогою розвинених високих технологій без залучення людини перекладача. Часто такий тип перекладу також називають МТ (машинним перекладом). Штайгельбауер розділяє поняття машинного перекладу та перекладу людини. Для демонстрації різниці між цими перекладами вона приводить приклад використання спеціалізованих програм, в даному випадку Google Translate. Якщо людина використовує Google Translate або подібні програми для перекладу документу, це машинний

переклад. Якщо ж людина переклад виконує самостійно, а спеціалізованими програмами послуговується для уточнень, то такий переклад вважається перекладом зробленим людиною [2, 1768-1769].

Процес створення програмного забезпечення для машинного перекладу це складний і точний процес який вимагає залучення експертів з мови та лінгвістів не лише для перекладу окремих слів, а й для подолання міжмовних розбіжностей в типології, граматиці та ідіоматиці.

Згідно з Вакі (Vauquois, 1998), МП спрямований на те, щоб надати комп'ютеру можливість трансформувати висловлювання природної мови або ж обробляти природну мову на лексичному, синтаксичному та семантичному рівнях. Продукти МП демонструють свою ефективність як під час роботи з письмовими текстами чи усним мовленням, що переходять від мови оригіналу до мови реципієнта, так і під час передачі як експліцитних (явних), так і імпліцитних (прихованих) змістів. Вакі (1998) підкреслює, що МП має розглядатися як практична технологія виконання перекладу [3, 134].

Rule-Based machine translation

Цей підхід також відомий як "керований знаннями" (knowledge driven). Він був історично першим у цій галузі та повністю спирається на лінгвістичну інформацію. Система такого типу складається зі збірки граматичних правил, лексикону (словника) та програмного забезпечення для обробки цих правил.

Оскільки система детально аналізує синтаксис, семантику та морфологію як вихідної, так і цільової мови, вона видає дуже передбачувану з точки зору граматики якість перекладу. Головний мінус — розробка такої системи коштує дорого і вимагає величезних лінгвістичних знань.

Corpus-Based machine translation

Це найбільш широко використовуваний підхід сьогодні, оскільки він забезпечує вищий рівень точності порівняно з іншими методами. Для його роботи потрібні великі обсяги паралельних двомовних корпусів (однакових текстів двома мовами). Система аналізує ці дані та "навчається" на них, самостійно здобуваючи знання для перекладу.

Він поділяється на 2 підвиди:

Statistical machine translation (Статистичний машинний переклад): Розглядає переклад як задачу математичного моделювання. Він базується на аналізі двомовного корпусу текстів.

Example-based machine translation (Машинний переклад на основі прикладів): Його також називають перекладом на основі пам'яті. Система шукає аналогічні приклади речень між мовами в корпусі, використовуючи покомпонентне відображення та міри схожості (синтаксичної, семантичної тощо).

Hybrid Machine Translation

Гібридний підхід виник для того, щоб поєднати сильні сторони та нівелювати недоліки попередніх двох методів для досягнення максимальної ефективності. Rule-based підхід дає високу точність на рівні синтаксису, але

є дуже дорогим через необхідність прописування правил. Statistical підхід дешевший у розробці, але критично залежить від величезних корпусів даних, яких часто немає для рідкісних мов. Гібридні системи працюють за двома сценаріями:

- Rule-based guided hybrid (Керований правилами): Основний переклад виконується двигуном на основі лінгвістичних правил. Проте в систему вводять текстовий корпус, щоб полегшити розробку цих правил, а статистичні моделі використовуються наприкінці — для автоматичного редагування, коригування та згладжування фінального результату.
- Statistical machine translation-guided hybrid (Керований статистикою): Тут головним виступає статистичний двигун. Однак на етапі попередньої обробки (pre-processing) в корпус додаються мовні правила, які спрямовують роботу статистики. Правила також можуть використовуватись на етапі пост-обробки для нормалізації якості тексту. Це дозволяє уникнути потреби вручну створювати величезні набори правил, оскільки вони автоматично витягуються з навчального корпусу. Головний мінус статистично-керованого гібрида: Точність перекладу все одно сильно залежить від того, наскільки вхідний текст схожий на тексти, на яких система навчалася [4, 142-144].

Найсучаснішим типом машинного перекладу вважається NMT - нейронний машинний переклад. Нейронний машинний переклад (NMT) – це алгоритм, який використовується для перекладу слів з однієї мови на іншу.

В основі моделей нейронного машинного перекладу (NMT) лежать технології глибокого навчання та аналізу ознак. Вони надзвичайно компактні: для їхньої роботи вистачає лише дрібки того обсягу пам'яті, який споживають традиційні статистичні системи (SMT). Ще одна ключова відмінність від класичних аналогів полягає в тому, що NMT-моделі навчаються наскрізно (від початку до кінця або end-to-end). Такий цілісний підхід дає змогу витиснути максимум із продуктивності перекладу. [5, 86]

ЛІТЕРАТУРА:

1. Макарук І. С. Синергетичний підхід до навчання майбутніх перекладачів: теоретичний аспект. Одеський лінгвістичний вісник. 2021. Вип. 33. С. 147–153. URL: <https://www.lingstud.od.ua/archive/2021/33/22.pdf> (дата звернення: 24.05.2026).
2. Stanciu M. A. Automatic Translations Versus Human Translations in Nowadays World. Scientific Research and Education in the Air Force. 2014. Vol. 16, no. 1. P. 443–448. URL: https://www.researchgate.net/publication/271889366_Automatic_Translations_Versus_Human_Translations_in_Nowadays_World (дата звернення: 24.05.2026).

3. Melby A. K. Translation Technology: Past, Present, and Future. Translation and Translating in the 21st Century. 2010. P. 1–15. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED513879.pdf> (дата звернення: 24.05.2026).
4. Wang M., Zheng Y. The Application of Artificial Intelligence in Translation Teaching. Proceedings of the 2018 International Conference on Management, Silk Road Culture and Economy (MSC 2018). 2018. Vol. 280. P. 556–559. URL: <https://www.atlantispress.com/proceedings/msc-18/55909743> (дата звернення: 24.05.2026).
5. Кузик М. В. Професійна підготовка майбутніх філологів-перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологічна, 2019. Вип. 7 (75). С. 132–135. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/files/original/76/16215/7da79428e03b1447e0e0259090947574afa3eea4.pdf> (дата звернення: 24.05.2026).

Івахненко Антоніна

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Україна, м. Харків*

ВИДИ ВПРАВ І ЗАВДАНЬ У НАВЧАННІ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ ОНЛАЙН

Перш за все, слід зазначити, що під усним перекладом в цілях даної доповіді ми розуміємо кілька видів діяльності, а саме: а) переклад з аркушу; б) усний послідовний переклад; в) усний синхронний переклад. На кожному занятті студенти практикують всі три види усного перекладу, поступово переходячи від найпростішого (переклад з аркуша) до найскладнішого (синхронний переклад). Розглянемо, які підготовчі вправи застосовуються для кожного виду такої діяльності.

Переклад з аркушу як такий широко застосовується в ситуаціях, де необхідне швидке й точне перетворення письмової інформації в усну форму. Ця гібридна діяльність поєднує в собі елементи розуміння прочитаного, усного мовлення та перекладацької компетентності, тим самим слугуючи ефективним мостом між письмовим і усним перекладом. З цієї причини ми починаємо заняття з нього. Але перекладу з аркушу також передують різноманітні завдання «для розігріву».

Спочатку студенти виконують низку підготовчих вправ, спрямованих на розвиток необхідних когнітивних та мовних навичок. По-перше, вони працюють із ключовими словами: студентам пропонується обмежений набір лексичних одиниць і очікується відтворення повного тексту, що сприяє